

До разової спеціалізованої вченої
ради у Національній академії
внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

Офіційного опонента—кандидата юридичних наук, доцента, Калініченка Олександра Федосійовича на дисертацію Вітик Юліанни Ігорівни на тему «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08-Право, за спеціальністю 081-Право

Актуальність теми дисертації. Процес наближення національного законодавства до нормативно-правових джерел Європейського Союзу у сфері забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в поліцейській діяльності повинен сприяти подальшій державно-правовій реформі, надавши їй принципово нового ціннісно-орієнтованого поступу, що у свою чергу потребує формування оновленого наукознавчого потенціалу.

Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні під час професійної діяльності Національної поліції України як кейс інституційно-правових трансформацій усередині держави є теоретичним пошуком реально дієвої моделі вирішення внутрішньо-правових проблем, які слід екстраполювати на ефективне удосконалення національного законодавства в цій сфері правовідносин. Тому нині розгляд цієї проблеми є дуже нагальним та насамперед має враховувати об'єктивні й першочергові потреби правової системи України.

Широкий спектр існуючих різноманітних науково-теоретичних праць, які певною мірою предметно зорієнтовані на висвітлення та вирішення проблем у сфері забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні, зокрема під час професійної діяльності Національної

поліції України, комплексних монографічних напрацювань, насамперед конституційно-правового характеру, у національній юридичній доктрині немає, що, власне, потребує активізувати увагу до цієї проблеми.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики. Дисертаційне дослідження виконувалось на кафедрі конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року; Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 року № 509–VIII; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, затверджених рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23); напрямів Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021.

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 вересня 2020 року (протокол № 20).

Тема дослідження відповідає пункту 3.4.2.2 «Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина» Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019–2023 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30; пункту 1.4 «Дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності МВС та

Національної поліції України» Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, ухвалених рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23); та включена до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. 77 п. 2021 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Методологічна основа дослідження зумовлена системою філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, а вибір та формулювання методологічного інструментарію – загальною метою та поставленими в дослідженні завданнями, що в цілому забезпечило якісний і всебічний аналіз обраної проблеми, визначило способи здобуття наукових знань. Використання цього інструментарію забезпечило всебічність отримання теоретичної інформації та сприяло запровадженню актуально нової інформації до понятійно-категоріального апарату конституційного права. Процес наукового пізнання здійснювався з дотриманням принципів об'єктивності, обґрунтованості, різнобічності, наступності, що створило вивірену методологічну основу для комплексного аналізу предмета дослідження з урахуванням досягнень, отриманих в інших галузях наукових знань.

Під час дослідження застосовувались такі наукові методи:

Герменевтичний метод дав змогу змістовно проаналізувати наявні різнобічні авторські доробки у сфері дослідженні, виявити не вирішені раніше проблеми, що дало змогу сфокусувати аналіз у напрямі обраної нами проблеми (підрозділ 1.1).

Формально-юридичний метод дав можливість описати й систематизувати національну систему нормативно-правових джерел забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина та означити міжнародно-правові стандарти щодо захисту й дотримання основних прав і свобод людини в діяльності поліції (підрозділи 1.2, 1.3).

Діалектичний метод – як універсальний метод пізнання; його застосування дало змогу розглянути категорії «забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина», «легітимна мета», принцип «дотримання прав і свобод людини і громадянина» у процесі їх теоретичного становлення, нормативного відображення та інституціонального розвитку (підрозділи 2.2, 2.3).

Феноменологічний метод дав можливість уявити вказані вище категорії та принцип як певний правовий феномен (підрозділи 2.2, 2.3).

Логіко-семантичний метод дав змогу сформулювати власні авторські дефініції категорій і понять (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1); використаний для обґрунтування потреб змін відповідних норм чинного національного законодавства (розділ 2).

Аналітичний метод допоміг визначити проблеми, пов'язані із заборonoю будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання в діяльності поліції (підрозділ 3.1).

Порівняльно-правовий метод застосований у характеристиці відповідності чинного національного законодавства міжнародно-правовим стандартам, зокрема європейським, у сфері захисту та дотримання основних прав і свобод людини і громадянина під час поліцейської діяльності (підрозділи 1.2, 1.3); у порівнянні теоретико-правових доктрин розуміння «забезпечення конституційних (основних) прав і свобод людини і громадянина» (підрозділ 2.2); у виявленні рис тотожності та схожості категорії «правові принципи» та принципу «дотримання прав і свобод людини» під час поліцейської діяльності (підрозділ 2.2); для виявлення міжнародного досвіду у сфері захисту для впровадження його в правозастосовну правоохоронну практику (підрозділи 1.3, 2.3, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять вибіркoві рішення судових органів України; юридичні позиції Конституційного Суду України та окремі думки його суддів; рішення Європейського суду з прав людини; аналітичні матеріали

правозахисних організацій у сфері захисту та дотримання основних прав і свобод людини і громадянина правоохоронними органами України.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Полягає у тому, що дисертантка розкрила основні теоретико-методологічні та конституційно-правові аспекти забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина під час професійної діяльності Національної поліції України, а також узагальнено позитивний міжнародний досвід, розроблено та науково обґрунтовано теоретичні висновки та практично значущі пропозиції й рекомендації, що мають за спрямування удосконалення відповідних норм чинного національного законодавства та правоохоронної правозастосовної практики у сфері забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

У результаті здійсненого дослідження наукову новизну сформульовано та подано у ряді нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе науково-теоретичне й практично-цільове значення та виносяться на захист, зокрема:

вперше:

— сформульовано, що у «правовій основі діяльності поліції» закладено фактор обов'язкового оцінювання відповідних нормативно-правових актів на предмет аргументації послідовності (черговості) реалізації тих чи інших юридичних норм органами та підрозділами поліції, що у свою чергу детермінує правовий характер діяльності поліції в питанні забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні;

— запропоновано концепт «принципу дотримання прав і свобод людини в поліцейській діяльності» як правового елементу системи принципів правоохоронної діяльності, якому притаманна відносна автономія й самостійність та який є нормативно формалізованим позитивним зобов'язанням, що встановлює одну з правових основ динамічної рівноваги в

правовому регулюванні діяльності Національної поліції України, зокрема у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина;

– надано аргументацію про те, що застосування Національною поліцією України норм конституційного інституту «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод людини» зумовлене такими правовими факторами, як «переслідування легітимної мети», «суспільна необхідність досягнення цієї мети», «пропорційність», «обґрунтованість» та «мінімальне втручання у реалізацію прав або свобод». Водночас зазначається, що обмеження прав і свобод людини і громадянина поліцією є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним);

удосконалено:

– дефініцію «правова основа діяльності поліції», що подається як системно-ієрархічно поєднані за юридичною силою нормативно-правові акти національного та міжнародно-правового характеру, які змістовно встановлюють легітимний державно-правовий статус поліції та її працівників, означають правові зв'язки поліції з іншими суб'єктами права, формулюють правові особливості організації та напрями поліцейської діяльності щодо реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку;

– розуміння про те, що забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина у професійній діяльності Національної поліції України є публічно-компетентною реалізацією владних повноважень із застосування чинного законодавства України, що появляється в охороні й захисті конституційних прав і свобод від протиправних посягань з можливістю їх поновлення у разі такого порушення шляхом використання матеріальних і процесуальних юридичних норм і засобів та створенням сприятливих умов для їх реального втілення в повсякденне життя;

– теоретичні та правові аспекти розуміння змісту «поваги до людської гідності в поліцейській діяльності», яка є, по-перше, своєрідним критерієм ставлення поліції до прав і свобод людини і громадянина в Україні, по-друге, як сучасною конституційною національно-правовою принциповою умовою, так і міжнародним стандартом діяльності Національної поліції України. Отже, забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина під час поліцейської діяльності має здійснюватися, зокрема, шляхом виконання міжнародних конвенційних вимог щодо поваги до гідності людини та заборони негуманного поводження із обов'язковим урахуванням у цій сфері практики Європейського суду з прав людини;

дістало подальший розвиток:

– парадигма ефективного пізнання предмета дослідження, що вказує на стратегічний напрям та міждисциплінарний його характер, який ґрунтується на основі принципів об'єктивності, континуїтету та інтеграції наукового знання, зумовленої методологічним плюралізмом і репрезентованими авторськими доробками, що відповідним чином відіграли важливу роль у встановленні наявних здобутків для формулювання нових теоретичних уявлень та наданні практичних рекомендацій;

– твердження про те, що за певними основними структурно-функціональними ознаками конструкція «правова основа діяльності поліції» близьке легальному значенню терміна «законодавство», зокрема, таким як «має своє юридичне відображення у нормативно-правовому акті», «його зміст охоплює систему нормативно-правових актів», «збірне поняття, що акумулює інші юридичні терміни», «є формою симбіозу як національних, так і міжнародно-правових норм, спрямованих на правове регулювання», «встановлює кореспондуючий зв'язок між Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами, проявляється у слідуванні вимозі, за якою ухвалення (видання) одних правових актів повинно засновуватися в межах та відповідати положенням відповідних первинних (установчих) правових актів»;

– аргументація про те, що запровадження міжнародно-правових стандартів поліцейської діяльності на національному рівні є концентрованим відображенням загальноприйнятої світової правозастосовної практики, зокрема у сфері забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини відповідними правоохоронними органами, та формує сучасну стратегію протидії викликам транснаціональній організованій злочинності як невід’ємної міжнародної складової превентивного запровадження виникнення деструктивних загроз світовому суспільству.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорювались на засіданнях кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, на міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема: під час засідання науково-практичного круглого столу «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 28 травня 2020 р.); на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення» (Київ, 19 червня 2020 р.); під час засідання міжвідомчого науково-практичного круглого столу «Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів» (Київ, 25 лютого 2021 р.); під час роботи III міжвідомчого науково-практичного круглого столу «Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності Національної поліції та закладів вищої освіти МВС України» (Київ, 29 квітня 2021 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено у 9 наукових публікаціях, серед яких 3 наукові статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, 2

статті – в іноземному науковому виданні, 4 тези – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій та круглих столів.

Оцінка змісту дисертації.

Дисертація містить анотації державною та англійською мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, перелік умовних позначень, вступ, 3 розділи, що мають 8 підрозділів, висновки, список використаних джерел (330 найменувань на 35 сторінках) і 3 додатки (на 9 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 287 сторінок, з них основного тексту – 231 сторінка.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета і задачі дослідження, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів, практичне значення отриманих результатів, апробація матеріалів дисертації, публікації, структура та обсяг дисертації.

Розділ 1 « Доктринальні засади та нормативно-правові основи дослідження забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України »:

розглянуто стан науково-теоретичних розробок та тенденції дослідження забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності поліції ;

національна правова основа діяльності поліції щодо забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні ;

міжнародно-правові вимоги діяльності поліції щодо забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні .

Розділ 2 « Методологічні засади дослідження та теоретико-правова

характеристика забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України »:

присвячується методології дослідження теоретичних та правових засад забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності поліції ;

конституційно-правовим аспектам забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина у професійній діяльності Національної поліції ;

необхідності та легітимності обмеження реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина з метою забезпечення виконання завдань поліції .

Розділ 3 «Повага до гідності, недискримінація та перспективи правового удосконалення діяльності національної поліції України у сфері забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина »:

досліджено питання поваги до гідності та забороні будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання в діяльності поліції ;

напрями вдосконалення діяльності Національної поліції у сфері забезпечення дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні .

Висновки повністю відповідають отриманим змісту, меті та завданням дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел складається з 330 посилань на доктринальні

Водночас є дискусійними положення та зауваження щодо змісту дисертації:

1. Граматично, як на мене назва теми дисертаційного дослідження «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України», містить помилку з двома «і», чому б не дотриматись тексту розділу II Конституції України «Права, свободи (та обов'язки) людини і громадянина»?

2. Вітик Ю.І. в підрозділі 1.1 зауважує, що хоча у 2015 році з ухваленням та набуттям чинності Закону України «Про Національну поліцію» [216] поліція

структурно-організаційно абсолютно замінила органи та підрозділи міліції в Україні, однак функціонально, зважаючи на суттєву якісну модифікацію системи органів і підрозділів, завдань і повноважень, продовжила виконувати правоохоронні та правозастосовні функції, що були притаманні міліції. Що має на увазі авторка, якщо поліція-орган державної влади (система державних органів), що займається охороною громадського порядку і боротьбою з правопорушеннями (в тому числі зі злочинністю), а міліція-ополчення, озброєний народ, функції яких охорона громадського порядку?

3. В підрозділі 2.2 дисертантка зазначає, що діяльність поліції у світі, у тому числі й в Україні, є безперервним та динамічним процесом, тому різні практичні ситуації вимагають застосування нових конкретних підходів та сучасних методів роботи. Від поліції України нового типу вимагається довгостроковий інноваційний ініціативний підхід, а не тільки тимчасова реакція на ситуацію, яка склалася. Національна поліція повинна чітко дотримуватися законодавчих норм, у тому числі норм конституційного і міжнародного права в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина [146, С. 25], що потребує наявності змістовно збалансованої системи нормативно-правових документів як національного, так і міжнародно-правового характеру, що повинні чітко визначати основні напрями поліцейської діяльності у цій сфері (с.129). Бажано визначитися зі змістом «...конкретними підходами та сучасними методами роботи поліції України нового типу».

4. В підрозділі 3.3 авторка дисертаційного дослідження визначає освітній чинник «... щодо вдосконалення діяльності поліції у сфері нашого дослідження, не менш важливою є гендерна рівність як один із факторів виключення дискримінаційного аспекту в професійній поліцейській діяльності, зокрема, під час забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина»(с.208). Разом з тим вона не розкриває його.

При цьому, висловлені зауваження та побажання відображають особисту думку і не впливають на загальну, позитивну оцінку дисертації

Вітик Юліанни Ігорівни «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України».

Висновок щодо відсутності (наявності) порушення академічної доброчесності. У ході вивчення дисертаційного дослідження випадків виявлення порушення дисертанткою Вітик Юліанни Ігорівни академічної доброчесності зафіксовано не було.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Отже, дисертаційне дослідження Вітик Юліанни Ігорівни – завершене.

1. Наукові результати вирішують визначені наукові завдання. Дисертація на тему: «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України», містить науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції.

2. Дисертація Вітик Юліанни Ігорівни на тему «Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності національної поліції України» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Вітик Юліанна Ігорівна

заслугує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08
Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Київського кооперативного
інституту бізнесу і права**

Олександр Калініченко

Підпис Калініченко О. засвідчую
Начальник
відділу кадрів Григоренко М. А.

